

mr. sc. Elmida Burina

UDK 32 : 355.356 NATO

„SMART DEFENSE“ („PAMETNA ODBRANA“) KAO MOGUĆNOST RAZVOJA REGIONALNE SARADNJE

SAŽETAK

Zbog teške finansijske i ekonomske krize, koja za direktnu posljedicu ima restrikciju budžetskih sredstava za sistem odbrane, i jaza između Amerike i EU, NATO razvija koncept „Smart Defense“ („Pametna odbrana“) kao način da se za manje novca dobije više i postigne veća kooperativnost između država članica Saveza.

Autor u svom radu, kroz dijelove i prioritete „Pametne odbrane“, predstavlja mogućnost razvoja regionalne saradnje između zemalja članica Saveza i kandidata za članstvo, vodeći se realizacijom novog akcionog programa NATO-a u okviru koncepta „Pametne odbrane“, a da se pri tome utjecaj nedostatka sredstava ne odrazi negativno na sistem odbrane. Državni, odnosno nacionalni odbrambeni prioriteti se postavljaju kao cilj i u saradnji sa NATO-om traže se zajednička rješenja za multilateralne probleme.

Ključne riječi: NATO, „Pametna odbrana“, regionalna saradnja, nacionalni suverenitet.

UVOD

NATO (North Atlantic Treaty Organisation), tj. Sjevernoatlanski vojni savez, je organizacija međunarodnog karaktera, vojno-političke prirode, osnovana Vašingtonskim sporazumom 4. aprila 1949. godine, sa sjedištem u Bruxelles (Belgija), čija je prvenstvena uloga bila odbrana Evrope od napada Sovjetskog Saveza. Danas broji 28 država članica¹ koje su se obavezale na sudjelovanje i u rizicima i u odgovornostima, kao i u uspostavljanju zajedničke odbrane.

Finansijska i ekonomska kriza koja je zahvatila cijeli svijet, odrazila se i na odbrambenu potrošnju zemalja članica, kao i na politiku NATO-a. Kao odgovor na ovaj problem javlja se novi strateški koncept NATO-a, nazvan „Smart Defense“ (u

¹ Države osnivači: Belgija, Kanada, Danska, Francuska, Island, Italija, Luksemburg, Holandija, Norveška, Portugal, Velika Britanija, SAD-e, a kasnije su se pridružile: Turska i Grčka 1952, Njemačka 1955, Španija 1982, Češka, Poljska i Mađarska 1999, Bugarska, Estonija, Latvija, Litvanija, Rumunija, Slovačka i Slovenija 2004, Albanija i Hrvatska 2009. godine, dok su kandidati za članstvo: Bosna i Hercegovina, Makedonija i Crna Gora. (Izvor: <http://bs.wikipedia.org/wiki/NATO>, preuzeto: 11.10.2012)

daljem tekstu: „Pametna odbrana“), koji potiče saveznice na saradnju u razvoju, sticanju i održavanju vojne sposobnosti djelovanja kako bi se prevazišli trenutni sigurnosni problemi i samim tim uštedio svaki novčić koji je od velike važnosti budžetskom proračunu saveznica.

Pametna odbrana je koncept koji nudi više za manje novca, ideja koja je na snazi već 10 godina, od Samita u Pragu² održanog 21. i 22. novembra 2002. godine, a kome je prethodila pojava novih prijetnji na globalnom nivou i potreba reakcija na iste, kao što su terorizam, konvencionalne oružane snage, prijetnja od balističkih raketa, oružja za masivno uništavanje, cyber napada, zaštite energetske sigurnost i dr.

Na Samitu je odlučeno da se stvore konkretne snage za buduće operacije, odnosno NATO snage za brzi odgovor³ (NRF – The NATO Response Force), zajedničko finansiranje vojnih projekata i udruživanje vojnih sposobnosti. Evropskoj uniji se omogućava da ima pristup NATO sredstvima za upravljanje krizama, utvrđuje se ranije započeto partnerstvo sa EU oko stvaranja Evropskog sigurnosnog i odbrambenog identiteta⁴ (ESDI - European Security and Defence Identity) unutar

² The Prague Summit and NATO's Transformation – A Reader's Guide, NATO Public Diplomacy Division, Brussels, 2003.

³ NATO snage za brzi odgovor razvijene su kao posljedica promišljanja novog strategijskog koncepta u kojem je brzina djelovanja jedan od presudnih čimbenika za uspješnost provedbe misije. One su koncipirane kao snage koje će se iznimno brzo razviti, a sastoje se od multinacionalnih kopnenih, pomorskih, zračnih i komponenti specijalnih snaga. Kada budu u potpunosti razvijene, a to se očekuje u listopadu 2006. godine, brojat će više od dvadeset tisuća pripadnika koji će biti spremni za razmještaj u roku od pet dana od zaprimanja zapovijedi i bit će samodostatne za operacije u trajanju od trideset dana ili duže ukoliko je to potrebno. NRF su predviđene za razmještanje na bilo kojem području u skladu s odlukama Sjevernoatlantskog vijeća. Skala mogućih misija pokriva područja od misija neborbenih evakuacija, humanitarnih misija, operacija odgovora na krize, očuvanja mira, protuterorizma, operacije embarga do borbenih operacija. (Izvor: <http://www.hrvatski-vojniki.hr/hrvatski-vojniki/0912006/nato.asp>, preuzeto: 16.10.2012).

⁴ Europska sigurnosna i obrambena politika uključuje konačno uobličeno zajedničke obrambene politike koja s vremenom može rezultirati zajedničkom obranom. Uspostavljen 1999. na Europskom vijeću u Kolnu, ESDP ima za cilj omogućiti Uniji da razvije svoje civilne i vojne sposobnosti za rješavanje krize i sprečavanje sukoba na međunarodnoj razini te da na taj način pomogne održavanju mira i međunarodne sigurnosti, u skladu s Poveljom Ujedinjenih naroda. ESDP, koji ne uključuje stvaranje europske vojske, razvija se na način da bude usklađen i koordiniran s NATO-om. Sa stupanjem na snagu Ugovora iz Amsterdama, novi su zadaci uključeni u Ugovor o Europskoj uniji (Glava V). Ova važna inovacija odnosi se na humanitarnu pomoć i operacije spašavanja, mirovne operacije i korištenje borbenih snaga u rješavanju krize, uključujući operacije uspostavljanja mira (poznate kao „Zadaci iz Peterburga“). Uz ove operacije rješavanja civilnih i vojnih kriza, ESDP uključuje komponentu sprečavanja sukoba. Politički i sigurnosni odbor (Political and Security Committee - PSC), Vojni odbor EU-a (EU Military Committee - EUMC) i Vojno osoblje EU-a (EU Military Staff - EUMS) stalne su političke i vojne strukture odgovorne za autonomnu, operativnu obrambenu politiku EU-a. Europsko vijeće u Helsinkiju uspostavilo je „globalni cilj“ - drugim riječima, Unija mora biti u stanju rasporediti do 60.000 osoba u roku od 60 dana i to barem na godinu dana. (Izvor: Pojmovnik - Institucije, politike i proširenje Europske unije, Tiskara Puljko, Zagreb, 2003, str. 28).

kojeg bi jačao evropski stup odbrane unutar Savezništva, što će kasnije dovesti do sklapanja „Berlin plus sporazuma“.

Vazdušni nadzor (air policing) nekih baltičkih zemalja se navodi kao primjer realizacije Pametne odbrane. Uspostavljen je nakon prijema ovih zemalja (v. fusnotu br. 1) u članstvo 2004. godine, čime su te zemlje pošteđene nabavke borbenih aviona. Zauzvrat su dobile zaštitu od većih i razvijenih članica NATO-a, a njima je ostavljena mogućnost specijaliziranja unutar drugih oblasti. Tako imamo situaciju da NATO vrši vazdušni nadzor neba nad Estonijom, Litvanijom, Latvijom, Slovenijom, Luksemburgom i Islandom.

DIJELOVI PAMETNE ODBRANE

Pametna odbrana se temelji na sposobnosti djelovanja u područjima koja su ključna za NATO, posebno onim područjima utvrđenim na historijski najvažnijem skupu Saveza, Samitu u Lisabonu, održanom 19. i 20. novembra 2010. godine. Ta područja podrazumijevaju balističku raketnu odbranu, inteligenciju, nadzor i izviđanje, održavanje spremnosti, obuku i pripremu snaga, te učinkovito uključivanje i zaštitu snaga.

Za potrebe Pametne odbrane članice Saveza moraju dati prednost onim područjima koje NATO najviše treba, specijalizirati se na onome što rade najbolje i tražiti multinacionalna rješenja za zajedničke probleme. NATO može djelovati kao posrednik pomažući članice tako što će utvrditi šta one zajedno mogu uraditi po nižoj cijeni, efikasnije i sa manje rizika. Ovim programom NATO postaje efikasniji i isplativiji.

Pored ovoga, neće se izgubiti primarna uloga NATO-a, a to je koncept kolektivne odbrane, gdje će sve zemlje članice i dalje solidarno da brane jedna drugu u slučaju napada na neku od njih. Samim tim se ovaj koncept može nazvati dodatnim načinom razvoja sistema kolektivne sigurnosti. Htjeli priznati ili ne, Pametna odbrana implicira veću međuzavisnost zemalja u sistemu odbrane.

Novim akcionim planom doći će do jačanja postojećih odnosa između država članica i prilagođavanja zaštite od novih modernizovanih prijetnji.

PRIORITETI PAMETNE ODBRANE

Usklađivanje nacionalnih prioriteta sposobnosti djelovanja s onima u NATO-u je izazov za nekoliko narednih godina. Pametna odbrana je prilika za transparentan, kooperativan i ekonomičan pristup kako bi se zadovoljili osnovni zahtjevi sposobnosti djelovanja.

Zbog budžetskog ograničenja moraju se donijeti unilateralne odluke kojima bi se odustalo od nekih aktivnosti. Kada se to dogodi, druge države bi imale veću obavezu da podržavaju te kapacitete. Takva specijalizacija je neizbježan rezultat smanjivanja nekoordiniranih aktivnosti. NATO treba podržavati specijalizaciju

tako što će se članice fokusirati na svoje nacionalne snage, usaglasiti i koordinirati smanjenje odbrambenih budžetskih troškova u skladu sa saveznicama, istovremeno održavajući nacionalni suverenitet do njihove konačne odluke.

Djelujući zajedno, članice Saveza mogu imati pristup mogućnostima koje im nisu dostupne kao pojedinačnim članicama, i time postići bolje rezultate na ekonomskoj skali. Saradnja može poprimiti različite oblike, kao mala skupina zemalja vođena nacionalnim okvirom ili strateškom razmjenom zemalja koje su bliske u geografskom i kulturnom pogledu, kao i u zajedničkoj opremi.

Zajednički rad članica Saveza također podrazumijeva saradnju sa zemljama koje nisu članice NATO-a. NATO i EU se suočavaju sa sličnim izazovima, a to podrazumijeva hitnost i važnost štednje u cilju očuvanja moderne odbrane. Oni, posebno Evropske agencije za odbranu, rade zajedno kako bi se izbjeglo nepotrebno dupliciranje u prikupljanju i dijeljenju inicijativa.

Konkretne mogućnosti za saradnju već su određene, a to su borba protiv improviziranih eksplozivnih naprava, hemijskih, bioloških i nuklearnih oružja i medicinska pomoć. Saveznice bi također trebale saradivati sa partnerima od slučaja do slučaja, u skladu sa svojim načelima i procedurama.

MOGUĆNOST REGIONALNE SARADNJE

Regionalna saradnja zemalja članica NATO-a i zemalja aspiranata u okviru Pametne odbrane je kvalitativni napredak kompletnog projekta kolektivne sigurnosti. Trenutna finansijska i ekonomska kriza reflektuje se na odbrambene sisteme zemalja naše regije i na taj način uslovljava tješnju saradnju i koordinaciju odbrambenih projekata koji imaju podršku NATO-a. Jedan od projekata koji je trenutno u razvoju jeste da se u Crnoj Gori postavi sistem zajedničke kontrole vazdušnog prostora Crne Gore, Bosne i Hercegovine i Makedonije koji će biti stručno i savjetodavno podržan od strane NATO-a.

Partnerstvo triju balkanskih zemalja, realizovano u okviru Američko-jadranske povelje⁵ (A-5), odnosi se na uspostavu regionalnih radarskih sistema koji bi međusobno bili uvezani u jedinstven sistem nadzora pod kontrolom NATO-a i predstav-

⁵ Američko-jadranska povelja je formalno utemeljena 2. maja 2003. godine, kada su ministri vanjskih poslova SAD-a, Albanije, Hrvatske i Makedonije u Tirani potpisali dokument „Američko-jadranska povelja“. Cilj ove inicijative je jačanje sigurnosti i stabilnosti, kao preduslova za što brže uključivanje u euro-atlantske integracije, te jačanje demokratije i manjinskih prava. Kao glavna područja saradnje ističu se suzbijanje terorizma, prekograničnog kriminala i oružja za masovno uništenje, korupcije i trgovine drogom. Dokument podstiče i tekuće reforme oružanih snaga u zemljama članicama i njihovu međusobnu vojnu suradnju. U decembru 2008. godine Bosna i Hercegovina je, zajedno sa Crnom Gorom, pristupila u punopravno članstvo Američko-jadranske povelje i od tada aktivno učestvuje u ovom regionalnom forumu, gdje je popularna krilatica A-3 preimenovala u A-5. Pored Albanije, Bosne i Hercegovine, Crne Gore, Hrvatske i Makedonije kao punopravnih članica, Republika Srbija ima status posmatrača u ovoj inicijativi. (Izvor: Internet: <http://www.mod.gov.ba/hr/text.asp?id=37>, preuzeto: 18.10.2012)

ljaju prvi projekat realizacije Pametne odbrane predstavljen na Samitu u Lisabonu 2010. godine.

Drugi projekat, u koji su uključene Slovenija, Hrvatska, Bosna i Hercegovina, Crna Gora, Makedonija i Albanija, jeste zajednički angažman u okviru misije Međunarodnih sigurnosnih snaga (ISAF — International Security Forces in Afghanistan) u Afganistanu, također u okviru koncepta NATO akcijskog programa pametna odbrana. Ovaj projekat ima svoju praktičnu primjenu na terenu, gdje se instruktori vojne policije navedenih zemalja angažuju u okviru NATO vođene misije ISAF za obuku vojne policije Afganistana. Liderstvo u ovom projektu pripalo je Hrvatskoj.

I ovo je dio projekta A-5, Jadransko-jonske povelje, gdje se komparativne prednosti regionalne saradnje koriste za zajedničko djelovanje u operacijama podrške miru na globalnom nivou. Ovo je značajan regionalni iskorak imajući u vidu da je navedena regija ne tako davno bila konzument te vrste međunarodne pomoći.

Ovakvi i slični regionalni projekti imaju višenamjenski značaj, poput smanjenja troškova, međusobne koordinacije i povezanosti, kao i izgradnje međusobnog povjerenja.

ZAKLJUČAK

Pametna odbrana, kao strateški projekat NATO-a, ima višestruk značaj i primjenu. Redukcija finansijskih izdvajanja za odbrambene sisteme može biti nadomještena kroz ovaj strateški pristup, na način da međusobna koordinacija aktivnosti i realizacija dodijeljenih misija korištenjem resursa uključenih partnerskih zemalja dovodi do toga da svi ne moraju imati sve nego međusobnom koordinacijom razmatraju se mogućnosti ko će da razvija koje kapacitete i koje sposobnosti.

Sa aspekta regionalne saradnje ovaj koncept daje novi impuls izgradnji međusobnog povjerenja na ovim prostorima, što je bitan preduslov za normalizaciju odnosa i unapređenje istih.

Pametna odbrana posebno ide na ruku zemljama koje nemaju mogućnost značajnijih finansijskih izdvajanja za odbrambene potrebe, jer omogućava obuku i dostupnost sistemâ koji ne bi mogli biti dostupni iz vlastitih izvora.

LITERATURA

- [1] A Reader's Guide (2003). *The Prague Summit and NATO's Transformation*. NATO Public Diplomacy Division: Brussels.
- [2] *NATO Handbook* (2001). NATO Office of Information and Press: Brussels.
- [3] *Pojmovnik - Institucije, politike i proširenje Europske unije* (2003). Tiskara Puljko: Zagreb.
- [4] <http://www.mod.gov.ba/hr/text.asp?id=37>, Američko-jadranska povelja.

[5] <http://bs.wikipedia.org/wiki/NATO>, Države osnivači NATO-a.

[6] <http://www.hrvatski-vojniki.hr/hrvatski-vojniki/0912006/nato.asp>., NATO snage za brzi odgovor.

”SMART DEFENSE” AS A POSSIBILITY FOR DEVELOPMENT OF REGIONAL COOPERATION

ABSTRACT

Because of severe financial and economic crisis, whose direct consequence is reduction of the budget necessary for defense system, and because of discordance between the USA and EU, NATO is developing a “Smart Defense” concept, trying to get more and to obtain better cooperation between Alliance member states with less money.

Through parts and priorities of the Smart Defense, the author in this paper presents possibility to develop regional cooperation among both, Alliance members and membership candidates, led by realization of a new NATO action plan within the concept of Smart Defense, where lack of funds does not have negative effects on the defense system. State or national defense priorities are being set as a goal, and, in cooperation with NATO, mutual solutions for multilateral problems are being sought.

Key words: NATO, „Smart Defense“, regional cooperation, national sovereignty.